

Bertrand Russell

Autor: Andrei ERMURACHI

Conducător științific: dr. conf. univ. Ecaterina LOZOVANU

Universitatea Tehnică a Moldovei

Cuvinte cheie: idealism absolut, realism pluralist extravagant, adevăr, convingere, atomism logic.

Bertrand Russell (1872-1970) s-a născut într-o familie aristocrată, tatăl său era primul conte Russell. Viața lui a fost plină de evenimente și adeseori controversată, el fiind gânditor deosebit printre filosofi. În principal prin aceea că era extrem de bine cunoscut chiar și în afara cercurilor de specialitate, mai ales datorită acțiunilor sale publice și opiniilor sale sociale și etice. Russell ieșea în evidență pentru ascuțimea analitică a intelectului și umorului său. A fost un avocat înflăcărat al rațiunii și un demolator al superstițiilor. El a ajuns să cunoască limitele certitudinii umane și limitele capacității de a dobîndi o cunoaștere obiectivă, imparțială și impresionabilă a lumii. Russell era ateu și privea existența lui Dumnezeu și nemurirea personală ca fiind, în cel mai bun caz, o simplă posibilitate logică, iar credința în Dumnezeu drept falsă și în general dăunătoare. Dovezile pentru credința în existența lui Dumnezeu sunt total insuficiente și trebuie, prin urmare, să fie considerate false. Devenit profesor la Trinity College în 1895, Russell a fost închis, pentru o scurtă perioadă, în timpul primului război mondial, din cauza acțiunilor sale pacifiste. În 1931 devine lord Russell, moștenind titlul tatălui său. În 1938 s-a mutat în America, unde a predat la Universitatea din Chicago și la Universitatea California din Los Angeles. În 1944 s-a întors pentru a fi reales profesor la Trinity College din Cambridge. Iar în 1950 i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură. În ultima parte a vieții, a devenit o personalitate publică din ce în ce mai cunoscută prin angajarea sa în acțiunile sociale și politice. Opiniile sale deschise privitoare la moralitatea privată și publică au aruncat lui un oprobriu considerabil. În gândirea sa de tinerețe, Russell a trecut cu repeziciune prin două poziții filosofice diametral opuse : idealismul absolut sau monist helegian și realismul pluralist extravagant. Apoi, a trecut la a treia concepție, care este susținută de credința în analiza și în mecanismul construcției logice: realismul pluralist parcimonios – aceasta fiind doctrina pe care a susținut-o de acum înainte. Russell a început cu idealismul monist helegian, care susține că lumea este în mod esențial spirituală și că lucrurile aparente independente sunt, de fapt, abstracții impuse care nu pot fi cu adevărat descrise sau înțelese izolat, ci numai în relație cu întregul realității. Russell a respins idealismul monist nu numai pentru că submina matematica, ci și deoarece credea că este evident că propozițiile sunt adevărate doar datorită corespondenței lor cu lucrurile individuale, prin faptul că exprimă structura relației dintre elementele constitutive ale faptelor. Idealismul monist face, de asemenea, imposibilă orice analiză filosofică ce urmărește descompunerea complexelor în entități inteligibile simple sau atomice, pentru că elementele constitutive nu pot fi văzute izolat, ci numai după ce este înțeles modul în care participă la întreg. Respingerea idealismului monist l-a condus pe Russell la o formă de realism extravagant în care toate referințele aparente ale propozițiilor posedă existență într-un mod extralingvistic. Ea era aplicată adevărilor matematice și conceptelor: adevărul necesar al propozițiilor matematice deriva din faptul că acestea descriu relații eterne între entități imuabile care nu există în spațiul fizic. Însa astfel de lucruri, precum numerele, care există într-un fel de paradis platonician, au sfârșit prin a deranja simțul intuitiv al realității al lui Russell.

Acest lucru a condus la poziția definitivă pe care Russell a susținut-o, în diverse forme, de-a lungul restului vieții sale: realismul pluralist parcimonios. Acesta echivalează cu ideea conform căreia lumea constă dintr-o multitudine de elemente independente, însă multe dintre entitățile aparente existente sunt „funcțiuni logice” care sunt, de fapt, construite din elemente mai simple. Prin intermediul conceptului de construcție logică, entitățile a căror existență este nesigură sau problematică pot fi înlocuite cu entități a căror existență este mai sigur cunoscută și înțeleasă mai bine.

În măsura în care sunt implicate cunoașterea entităților, ca fiind opuse cunoașterii adevărilor, Russell susține că putem cunoaște cu cea mai mare certitudine natura și existența acelor entități cu care suntem familiarizați cel mai îndeaproape. Cunoașterea naturii și existenței tuturor celorlalte entități, în cazul cărora reducția la entitățile pe care le cunoaștem direct nu este posibilă, implică un fel de influență, pornind de la acele entități pe care le cunoaștem direct. Această inferență aplică diverse grade de certitudine, iar scopul

nostru trebuie să fie înțelegerea gradului de certitudine al acestei inferențe în fiecare caz. Calea de a face mai sigură convingerea în existența anumitor entități constă în a reduce prin raționamentul logic tot ceea ce vrem să spunem despre entitățile nesigure.

Filosofia de maturitate a lui Russell poate fi caracterizată în felul următor: există feluri de adevăruri: adevăruri logice matematice și adevăruri factuale. Adevărurile logice sunt necesare și pot fi cunoscute ca fiind adevărate, devreme ce adevărul unor astfel de propoziții este independent de orice date referitoare la lume; asemenea adevăruri sunt tautologii; tautologiile sunt adevărate datorită formei lor logice intrinseci indiferent de conținut. În cadrul filosofiei atomismului logic Russell pledează pentru o metafizică conform căreia lumea constă, în ultima instanță, din obiecte sau elemente atomice din punct de vedere logic, care sunt caracterizate de anumite proprietăți sau între care există anumite relații; acestea sunt fapte atomice; relațiile logice dintre faptele atomice formează fapte complexe. Elementele sunt independente din punct de vedere logic; nu există nici o imposibilitate logică implicată în afirmația că universul ar putea fi alcătuit dintr-un singur element. Astfel, adevărul oricărei propoziții complexe referitoare la un obiect complex depinde de faptul dacă descrie sau nu corect relația dintre elementele constitutive ale acestora. Propozițiile complexe sunt combinații care cuprind, în aceea ce privește adevărul sau falsitatea lor, de adevărul sau falsitatea părților lor constitutive: ele sunt combinații funcționale alcătuite din propoziții atomice având la bază criteriul adevărului.

Mai târziu, Russell a început să-și dea seama de problemele ridicate de atomismul logic și să creadă că dacă există fapte și obiecte atomice care sunt neanalizabile este o chestiune la care nu este nevoie să se răspundă. Absența unui răspuns nu diminuează valoarea procesului de analiză a obiectelor complexe în părțile lor componente.

Russell și-a păstrat o mare considerație pentru descoperirile științei. Orice îndoieli am avea în legătură cu amănunțele din cadrul descoperirilor științifice, el credea că viziunea științifică a universului, în deosebi realității sunt aproape în întregime nonumane și sunt complet independente de spirit, de modalitățile de percepție sau de capacitatea de cunoaștere. Caracteristicile fundamentale ale lumii nu sunt în nici un fel dependente de conceptele create de spirit. Cea mai mare parte a universului este guvernată de legi în cadrul cărora spiritul nu joacă nici un rol, și în care spiritul – în deosebi spiritul uman ocupă un fragment minuscul al spațiului și timpului. Modul în care cunoaștem este el însuși numai o mică parte a ceea ce cunoaștem; în caz contrar spune Russell, am fi înclinați să credem că spiritul determină într-un fel natura lumii. Russell acceptă faptul că ar putea exista lucruri pe care nu le putem cunoaște. Aceste opinii sunt în concordanță cu respingerea de către el a idealismului, inclusiv a filosofiei lui Kant, cât și anumite tendințe ale empirismului.

Acest lucru se conectează cu atitudinea lui Russell referitoare la scepticismul extrem, așa cum a fost ilustrat de Descartes. Russell cu toate că avea inițial o atitudine de simpatie la adresa scepticismului, pentru că îl înțelegea ca pe o cale de acces la certitudine, a ajuns să creadă că nici un progres nu poate fi făcut pornind de la premisele scepticismului extrem. El nu este un sceptic nesincer care ar respinge convingerile pe care nimeni dintre cei familiarizați cu nivelul actual al cunoașterii le-ar pune sub semnul întrebării. În orice caz, scepticismul poate fi folositor ca procedeu metodologic pentru a vedea câte subpoziții pot fi eliminate ca nefiind necesare, făcându-ne astfel cunoașterea mai sigură prin scăderea numărului de presupuneri pe care se impune să le acceptăm. Această atitudine referitoare la scepticism echivalează cu admiterea faptului că scepticismul extrem nu poate fi, în ultimă instanță, respins. Russell neagă existența oricărui temei a-l considera ca adevărat. Este posibil, din punct de vedere logic ca întregul univers să fi apărut acum cinci minute, iar noi să avem amintiri iluzorii referitoare la un timp care, în aparență, a existat înaintea acestuia. Acum totul este la fel ca în situația în care universul ar fi existat înaintea acestui timp, nu există o cale de a arăta că o asemenea ipoteză este imposibilă. Nu ar exista, de asemenea, nici o cale de a demonstra că universul nu a existat și mai înainte, într-adevăr toate dovezile conduc în direcții opuse. Faptul că scepticismul nu poate fi respins în ultima instanță nu înseamnă că temeiurile sale nu pot fi minimizezate; este vorba doar de faptul că este posibil, din punct de vedere logic să fie adevărate. Russell era convins că o mare parte a filosofiei greșite era produsul acceptării naive a structurii sau sintaxei limbii obișnuite care reflectă structura lumii. Ambiguitatea vocabularului limbii obișnuite produce dificultăți în plus, însă mai puțin profunde. Limba ar putea derula structura metafizică a realității – caracteristicile de baza din punct de vedere logic, sau esențiale ale lumii – numai dacă limba în discuție ar fi purificată de aluviunile accidentale care conduc la constrângeri metafizice neîntemeiate. Purificarea limbii obișnuite se realizează prin punerea în

lumină a formei logice aflate dedesubtul formei gramaticale a limbii obișnuite. În caz contrar, ne-am vedea în situația de a fi implicați din punct de vedere ontologic, în anumite entități care posedă un fel de existență care este problematică și care nu sunt necesare referitoare la existența anumitor entități prin expresii care nu conțin o astfel de supoziție. Chestiunea dacă asemenea entități există realmente nu este problema care poate fi rezolvată numai de logică. Totodată nu suntem obligați de limba să presupunem ca asemenea entități trebuie să existe.

Bibliografie:

1. Shaud John, *Introducere în filozofie occidentale*, București, 1998.
2. Boboc Alexandru, *Filozofie*, București, 1997.
3. Florin Mircea, *Filosofie generală*, București, 1995.
4. Bertrand Russell, *Problemele filosofiei*, București, 2004.